

# משלוח מנות

## טעם המצווה

**טעם התקנה והשלכותיה:** טעמים שונים נאמרו במצוות היום, שכן לא פורש טעמה במגילה, ויש לכך נפק"מ באופן קיומה.

בתרומת הדשן בסי' קיא נשאל אם יוצאים ידי חובת משלוח מנות, במשלוח חלוקים וסדינים. והשיב: 'דאין יוצאים בהן, דנראה טעם דמשלוח מנות הוא, כדי שיהא לכל אחד די וספק לקיים הסעודה כדינא'. כן הבין מהגמ' במגילה כדף ז: שאביי בר אבין ורב חנינא בר אבין הוו מחלפים סעודותיהו בהדדי, ונפקי בהכי יד"ח משלוח מנות. הנה הבין שחיוב זה נועד לספק לרעהו מאכלי סעודת היום, וכן דייק מלשון החיוב 'מנות', שהוי מילי דאכילה ושתייה. ודקדק כן מלשון הרמב"ם במגילה פ"ב הט"ו שכתב: 'חייב אדם לשלוח שתי מנות של בשר או שני מיני תבשיל או שני מיני אוכלין לחבירו', ולא הזכיר כסות ובגדים, הרי שיש ליתן דווקא מילי דסעודת היום (והגרא"א ציין את רש"י בביצה כדף יד: בד"ה 'אלא מנות' למקור הדין שדרוש מנות המוכנות ליום זה: 'דבר המוכן, ואינו עשוי להניחו למחר, כגון חתיכות בשר חתוכות לפני האורחים, וכן דגים'). כן דייק בקונטרס מגילה לגר"ח טורצין בסי' יב שלכך הביא הרמב"ם שם חיובים אלו בהלכה אחת: 'כיצד חובת סעודה זו, שיאכל בשר ויתקן סעודה נאה כפי אשר תמצא ידו... וכן חייב אדם לשלוח שתי מנות של בשר או שני מיני תבשיל או שני מיני אוכלין לחבירו... ואם אין לו, מחליף עם חברו, זה שולח לזה סעודתו וזה שולח לזה סעודתו, כדי לקיים ומשלוח מנות איש לרעהו'. וכן באר הלבוש ס"ו תרצה סק"ד: 'טעם המשלוח... כדי שיהיה לכל אדם לאכול די סיפוקו ודברים המענגים ומשמחים את האדם כדי לשמוח בפורים, הלכך כל המרבה לשלוח לרעהו הרי זה משובח'. ובחת"ס בסי' קצו יישב שנותנים אף לעשירים משלוחי הסעודה, שמעיקרא תיקנו כן בכדי לא לבייש מי שאין לו.

בספר מנות הלוי פ"ט פס"ט טו נימק את טעם המצווה, שנועדה בכדי להרבות את האהבה והאחוה: 'רומז כי הם באגודה אחת ובאהבה ואחוה, היפך מ"ש הצורך מפוזר ומפורד... כי זה מורה שהם אחד ואחוה. זה שאמר הכתוב, קבל, בלב אחד'. וכ"כ החת"ס בסי' קצו בשמו: 'להרבות השלום והריעות, היפך מרגילתו של הצר שאמר מפוזר ומפורד, פי' במקום שראוי להיות עם א' הנם מפוזרים ומפורדים במחלוקת,

לכן תקנו משלוח מנות', וכדברי הכתב סופר סי' קמא שכן דרך האוהבים לשלוח מנות אחד לשני. ובדברי יציב בסי' סה סק"ה נחית לשורש האי טעמא, שבכך מתאחדים ישראל ושוב אין אומה ולשון יכולה לפגוע בנו, ולהכי אמרה אסתר 'לך כנוס את כל היהודים'. ובדברים אלו מבואר, מדוע נותנים משלוח אף לעשירים שיש להם די והותר לכדי סעודתן. ובטעם זה יש ליישב מדוע חייב הפר"ח בסי' תרצה סק"ד אף את העניים במשלוח מנות, בעוד שבדין מתנות לאביונים פטרם בסי' תרצד סק"א. שכן יסוד חיוב במשלוח מנות הוא להרבות באהבה בין ישראל, ואף העני חייב בכך, לעומת מתנות לאביונים שחייבו בנתינת תרומה, שאין לעני יכולת לקיימה. ואכן נהג הר"ש אלקבץ דין בעצמו וכתב בריש הקדמתו ששיגר את ספרו 'מנות הלוי' לחותנו כמשלוח מנות, אליבא דידיה שנועדה המצווה להרבות אהבה ואחוה, ואין צורך שיהא מילי דאכילה וצורכי סעודתו בדווקא.

ר' אלישע גאליקו בפירושו על מגילת אסתר פ"ט פסו' כ באר בטעם תקנה זו: 'להורות היפך כונת המן מכל וכל, שהוא גזר על הממון כדכתיב שללם לבז, ולפיכך רצו חכמים לעשות הוראה בממון, שהיה להם לאכול די סיפוקם והותר כדי ליתן לאחרים', וכ"כ הגר"א בפירושו למגילה פ"ג, יג: שתיקנו מתנות לאביונים להורות שעכשיו יש 'ממון אפילו לעניים'. מעין זה באר בלקח טוב למהרי"ט צהלון על אסתר פ"ט, יט בטעם התקנה שהינה כדרך הלוחמים לחלק שלל המלחמה כשנוצחים לאוהבים, כפי שהמן ביקש לנהוג 'ושללם לבז'.

טעם נוסף כתב ר"א גאליקו שם שביקשו חכמים להורות על גודל ההשגחה האלוקית על ישראל שלא כמידת הטבע, וכל מחשבת המן על ישראל לא הועילה בפני ההשגחת השי"ת עלינו. ולהכי תיקנו ליתן משלוח מנות ומתנות לאביונים, למרות הכתוב 'שונא מתנות יחיה' וכי סבב האדם על עצמו מיתה בקבלת המנות והמתנות מרעהו, ואפ"ה יחיה עפ"י ההשגחה (אמנם תינח להמגיד משנה בהל' זכיה ומתנה פי"ב הי"ז שנימק פסוק זה משום שהירא את ד' בשלימות לא יתעסק כלל ברדיפה אחר הון, ויבין כי כולו הבל. והשמח בחלקו ניצל מקינאה תאוה וכבוד, ומיישר את האדם להצלחתו לעוה"ב, שיתעסק בעבודתו ולא בזולתו. וכן לטעם הסמ"ע בחור"מ בסי' רמט סק"ד שהלהוט אחר מתנות, צריך להחניף לבריות ולא להוכיחם. ומסבב לעצמו סכנה בקבלת מתנות אחרים. אך לטעמו של ספר החסידים סי' שטז שחשש שצרה עינו של הנותן, צ"ע אם יש לחוש ביומא שהכל נותנים משלוחים).

במהר"ל באור חדש באר שמבטאים בכך ששמחתינו בשלימות, עד שיכולים להשפיע מהטוב שלנו לזולתנו. וכן הטעים בצדקת הצדיק בסי' רנה שיסוד תקנה זו נועדה

לאפוקי ממידת צרות עין שהיא ממידת מלכות פרס. ולהכי הגיד מרדכי על בגתן ותרש, להורות שלא משום קנאתו האישית מבקש להמית את אחשוורוש. מדברי הב"ח בס"ח תרצה עולה כי חובה זו של משלוח מנות, הינה תקנה בפני עצמה, שיעודה לפרסם את ישועות היום, כנגד שתי המתנות שקיבלה אסתר: 'ולעד"נ בטעם מנות ומתנות אלו, שהוא כדי שתהא השמחה כוללת שמחת עבודת יוצר הכל, והם המתנות לאביונים, וגם כן כוללת שמחת האדם עם אוהביו וריעיו והם המנות. ובהיות שהתשועה בפורים היתה כוללת שתי תשועות, האחת שנפרע לנו מכל צרינו ונקם נקמתנו, שנית שהושיע לנו עד שלא נפקד מאתנו איש. והם באמת שתי מתנות טובות, ומרומזים יפה בשתי מתנות שנתן אחשוורוש, האחד בית המן שבזה נפרע לנו מצרינו, והשני נתינת הטבעת שלא יפגע בנו שום אויב וצר... לזכר אלו שתי מתנות תיקנו לנו חכמינו ז"ל, בין בשמחת עבודת היוצר ובין בשמחת האדם עם אוהביו וריעיו ליתן מידו ומהונו שתי מתנות לזכר שתי תשועות אלו על ידי מתנות שנתן אחשוורוש'. וגם לשיטתו אתי שפיר שהפר"ח בס"ח תרצה סק"ד חייב אף את האביונים בחיוב זה, ופטרם ממתנות לאביונים, שכן יסוד חיוב במשלוח מנות הוא משום פרסומי ניסא, והכל חייבים בו. לטעמים אלו, כל נתינה לחברו יש בה כדי להורות על מגמת התקנה, ולא דווקא במשלוח צורכי סעודת היום.

ואפשר שנחלקו בביאור הגמ' במגילה ב"ב ז: 'אביי בר אבין ורבי חנינא בר אבין מחלפי סעודתייהו להדדי'. רש"י שם ב"ב 'מחלפי' באר: 'זה אוכל עם זה בפורים של שנה זו, ובשניה סועד חברו עמו', הרי שקיימו מצוותן ע"י שאכלו כל שנה אחד אצל חברו. והקשה הב"ח שם, הכיצד יוצא יד"ח מצוות משלוח מנות השתא, במה שיאכלו חברו אצלו בשנה הבאה, וכן נראה שהקשה המהרש"א שם שתמה מה החידוש שאכלו יחדיו סעודת היום. ובאר: 'דכיון דטעם משלוח מנות הוא כדי שיהא שמח ושש עם אוהביו וריעיו, ולהשכיך ביניהם אהבה ואחווה וריעות, אם כן אם יסעוד אחד עם חברו ורעהו, הרי הם בשמחה ובטוב לב משתה יחד, ופטורים הם מעתה מחיוב משלוח מנות... לא אתא אלא לאשמענין האי דינא דבסועד אצל רעהו פטורין שניהם מחיוב משלוח מנות, ולפי זה אין צריך לפרש כלל שהיו עניים אלא אפילו בעשירים כן הדין, אלא שהמה היו אוהבים זה את זה ביתר עוז, והסכימו שטוב ויפה להם לשבת אחים יחד בסעודת פורים בשמחה ובטוב לב משתה כברכת ה' אשר נתן להם'. הרי שעיקר דין משלוח מנות, הינו מדיני שמחת הסעודה, וזה החידוש במעשיהם. ברם הרמב"ם בהלכות מגילה פ"ב הט"ו והר"ן ב"ב ז: מדפי הרי"ף והשו"ע בס"ח תרצה בסעי' ד בארו כי

החליפו החכמים ביניהם את סעודתן כל שנה, ונתנו משלוח מנות ממש, ואין די באכילה משותפת, שכן הוי תקנה בפנ"ע.

נפק"מ לכך, הביא החת"ס בסי' קצו, לבאר בכך מחלוקת בדין משלוח מנות שהמקבל אמר התקבלתי. שהרמ"א בסי' תרצה שם סבר שיוצא יד"ח הגם שהמקבל לא רצה בו או מחל לו, והפר"ח שם הקשה שלא ידע מנא ליה זאת. ובאר החת"ס שנחלקו בטעמי הדין; דברי הרמ"א מכוונים לדברי ה'מנות הלוי' ועיקר התקנה נועדה להרבות שלום ורעות, ושפיר השיג מעלה זו כשהציע לפני רעהו את משלוח המנות (ואכן שניהם שיגרו ספריהם כמשלוח מנות, מחמת דוחקם). ברם הפר"ח הבין כדברי תרוה"ד שעיקר המצווה נועדה ליתן לרעהו סעודתו (להיפך מההבנה הקודמת בדעת הפר"ח, שמחוייב אף העני בחיוב זה, כיון שמחוייב להרבות באהבה ורעות), ומשמאן לקבל, לא קיים את יעוד החיוב, ולכך תמה שלא יוצא יד"ח בנתינה זו. אולם קצ"ע בדברי הלבוש שנקט את טעם תרוה"ד, ומאידיך הביא בהמשך דבריו את שיטת הרמ"א שמהני לומר התקבלתי.

וישנם עוד כמה נפק"מ נוספות למחלוקת זו; א. הכתב סופר בסי' קמא הסתפק אם יתן לרעהו בעילום שם, ובלא שידע שמידו אוכל סעודת היום, שלתרוה"ד שפיר קיים מצוותו, בעוד שלמנות הלוי, עיקרה של המצווה חסר כשאינו מודע לזהות מבקש טובתו והדרוש בשלומו. ב. ביד סופר בסי' כג תלה בטעמים אלו אם מהני לשלוח מנות לקטן, שכן אמנם נותן צרכי סעודה לחייב בה, אך אין דרך שגדול ינהג בהנהגת אחווה ורעות עם קטן. וקצ"ע מדברי רש"י בכיצה בדף טו. בד"ה 'צריך להודיע את אמו' שבאר שכאשר מודיע להוריו על מתנתו: 'ומתוך כך ידעו אביו ואמו שהוא אוהבם, ותרבה אהבה ורעות בישראל'. הרי שיש בגוף המתנה משום תוספת אהבה ורעות. ג. יש לדון אם מקיים במשלוח מנות חלבי כשהמקבל אכל בשרי, ולא יתאפשר בידו לאכול מנותיו ביום דפורים. שכן לסעודת היום לא הועיל המשלוח שלו, אך הרבה אהבה ושלום עם רעהו. וכן אם משגר מנותיו למקבל שקיבל על עצמו לא לאכול מהכשר המוצרים (ראה בתורת משה לחת"ס פרשת תצוה על הפסוק קיימו וקבלו וכו' שאמנם עד אחד נאמן באיסורין, ולמד רש"י בגיטין ב: ובחולין י: מכך שרשאי כו"א לאכול אצל חברו, אך הרמב"ם במאכלות אסורות פ"ח ה"י הצריך שיהא מוחזק בכשרות. ובאותה שעה אבדו נאמנות זו משאלו מסעודת אחשוורוש, ולהכי כאשר קיימו וקבלו היהודים והדר קיבלוה, חזרה נאמנותם, ושפיר אכלו איש אצל רעהו. ובהליכות שלמה לגרש"ז אירבעך עמ' שלו הערה 49 באר מעין זה, שחששו מלאכול אצל רעהו מחשד שחברו עובד ע"ז, ובהוא יומא התגלתה אמונתם של הכל, וחזרו לאכול איש אצל רעהו), שלדעת תרוה"ד יש להסתפק אם להחשיב מנה זו, שכן כשירה היא, או שלדידו אינה מוכשרת לאכילה ולא ינהג ממנה בסעודתו. אך לדעת המנות הלוי, שפיר גילה אהבה ורעות בנתינתו,

כל עוד נעשתה מתוך תום ולא בזדון. כך יש לדון ביחס למנה המכילה מוצרים שהמקבל מואס וקץ בסוגי מאכלים אלו. ובחכמת שלמה סי' תרצה, ד' הסתפק במשלוח איסור לחולה שמותר לו הדבר, אם אזלינן בתר הנותן או המקבל, והעלה שמהתיבה המיותרת 'איש' לרעהו, ילפינן שדרוש שהמנה תהא ראויה לחבירו. ובברכי יוסף בסי' תרצה סק"ז הביא מיר אהרן אלפאנדרי שהסתפק אם יוצא יד"ח במשלוח שהתברר אח"כ שהינו טריפה, אם יצא יד"ח. ד. החת"ס בסי' קצו העלה נפק"מ נוספת, אם הסמוך על שולחן אחרים חייב במשלוח מנות, שאם הטעם בכדי למלא חסרון וסעודת חבירו, כל שאין לו סעודה משלו פטור מחיוב זה. ברם אם החיוב הינו משום אהבת רעים, הכל חייבים במשלוח זה (ותמה על הרמ"א שחייב את הנשים במשלוח, משמע שכל סמוך פטור. הרי שיסוד החיוב הוא משום השלמת סעודת חבירו, כתרומ"ד, ולא משום אהבה ושלום, ומדוע נקט שיוצא יד"ח אם המקבל אמר התקבלתי). ה. הפרמ"ג בסי' תרצד סוסק"א הביאו הביאוה"ל שם בד"ה 'ליתן' כתב שבחיוב זה של משלוח מנות לא מהני ליתן על מנת להחזיר: 'כי מצוה מאכל ומשקה שישמחו בפורים'. נראה שסבר שעיקר החיוב משום השלמת סעודת חבירו, וכיצד יתן על מנת להחזיר. אולם לרמ"א שמהני לומר התקבלתי, מסתמא, אף במתנה ע"מ להחזיר מהני, אא"כ נימא שחסר בביטוי גילוי השלום והריעות בנתינה מעין זו. ובספר החיים לר' שלמה קלוגר בסי' תרצה הסתפק אם מהני להחזיר לנותן את המשלוח שנתן לו, או שדרוש פנים חדשות במתנתו. ואפשר שלתרוה"ד שפיר יש בכך סיוע לסעודתו, אך לטעם השני, בהחזרתו את המשלוח שקיבל מבטא שאינו חפץ באחוזה עם הנותן. ו. הפרמ"ג בסי' תרצה אש"א ס"ק יג כתב על פי בעל המאור שהביא המג"א בסי' תרצד סק"א שאין ליתן משלוח מנות קודם הפורים, משום דדילמא אכלי ליה קודם הפורים, ובלא טעם זה היה ניתן להקדים שליחת המנות לרעהו. ובשו"ת תורה לשמה בסי' קפח תלה הבן איש חי שאלה זו בטעמי המצווה, שכן אמנם סיפק לו צרכי סעודתו, אך לא הרבה אהבה בהוא יומא. אולם אף אי נימא שיש במשלוח מוקדם בכדי להרבות אחווה, כמבואר בבאר היטיב בסי' תרצה סק"ז בשם יד אהרן, אך יש לחוש שלא יוותר ממנו לסעודת היום. אולם רש"י באסתר ט, כח כתב: 'ונעשים, משתה ושמחה ויום טוב לתת מנות ומתנות', הרי שיש ליתן באותו יום כחלק ממצוות שמחת היום, כמבואר בדברי הב"ח דלעיל. וכן אי נימא דבמשלוח המנות ישנו פרסומי ניסא, יש ליתן בהוא יומא בדווקא, וכן מבואר בערוך השלחן בסי' תרצה ס"ק יז. ז. הביאור הלכה בסוסי' תרצה בד"ה 'חייב' הביא משמיה דהחיי אדם שהוכיח מהירושלמי: 'דאם שולח לעשיר דבר פחות, אינו יוצא בזה ידי משלוח מנות', והוסיף שיש לנהוג כן לכתחילה, אף שאר פוסקים לא הביאו דין זה. ובמשנת יעב"ץ בסי' פ ובציץ אליעזר ח"ה בסי' יד סק"ד תלו גדר זה

בחקירתנו, שכן עני השולח לצורך סעודת העשיר אין להביא לו דבר פחות עבורו, ברם יש בתשורה פחותה בכדי להרבות אהבה בקרב המקבל. ואם השולח עשיר, אין בנתינת דבר פחות גילוי של אהוה, אך יש במנתו כדי לספק צרכי סעודת חבירו. ח. יש לתלות בהאי טעמי, אם ניתן לקיים מצוות משלוח מנות אחר שאכל סעודתו. ומסידור ההלכות ברמב"ם ובשו"ע שהקדימו דין הסעודה למשלוח מנות, נראה שאין קפידא ליתן משלוח מנות קודם סעודתו בדווקא. וביסוד ושו"ש העבודה פורים שער יב פרק ו כתב 'אחר כך יישב לאכול... אחר כך יזרז את עצמו לקים גם כן מצות עשה של קבלה, משלוח מנות'. ט. במועדים וזמנים ח"ב סי' קפו סבר לאסור לאכול סעודת היום בטרם קיים מצוות משלוח מנות, כדין איסור אכילה קודם קיום מצווה המוטלת עליו. ברם במשנה הלכות ח"ו סי' קכו התיר לאכול קודם הסעודה גם מהאי טעמא שמשלוח המנות הינו חלק מהסעודה. י. הכתב סופר בסי' קמא והציץ אליעזר ח"ח סי' לג סק"ד כתבו שדין משלוח מנות לאבל כל י"ב חודש תלוי בהני טעמי של המצווה, והרמ"א בסי' תרצו סעי' ו שסבר שאין שולחין לו אזיל לטעמיה שהוא משום אהוה ושלו, ואין שואלים בשלום אבל כדבארו הגר"א שם והט"ז בסק"ג. אך אין מניעה מליתן לו צרכי סעודתו. יא. במשנה הלכות ח"ד סי' פח באר שאיסור לאיש ליתן משלוח לאשה, כמבואר ברמ"א בסי' תרצה, ד הינו רק לטעם שאין להרבות עימן ריעות ולא לשאול בשלומה, אך לדעת התרוה"ד אין מניעה מלצאת יד"ח משליחת מנות לאשה, כיון שהינן גם חייבות במצוות היום ובסעודה. יב. יש לפשוט בחקירה זו את הספק במאי בעי טפי, להרבות במשלוח מנות צנוע להרבה אנשים, או לשגר לאיש אחד מנה הגונה. דאם מעלת המשלוח לעורר ולהרבות באהוה בין ישראל יש להעדיף גילוי חיבה לרבים יותר, וכן בכך מעורר את שאר הטעמים הכמוסים שבמשלוח, אצל רבים, ומפרסם את השגחת ד' וניסי היום. אולם מטעם סיפוק צרכי סעודה, אפשר שיש להעדיף לשלוח מנה הגונה כדי סעודת חבירו, מאשר ליתן לרבים מנה זעומה. וכן מדוייק בלבוש בסי' תרצה סק"ד שכתב להרבות בלשון יחיד משום הטעם שיש לשלוח צרכי סעודת היום לרעהו: 'אין טעם המשלוח אלא שיהיה לכל אדם לאכול די סיפוקו ודברים המענגים ומשמחים את האדם כדי לשמוח בפורים, הלכך כל המרבה לשלוח לרעהו הרי זה משובח'. אולם הרמב"ם פ"ב הלכה טו נקט בלשון רבים: 'וכל המרבה לשלוח לריעים, משובח', ונראה דסבר שישנו שבח בפרסום הנס לרבים, ולא בנתינה מנה הגונה לרעהו.

**משלוח מנות – מחיובי היום, או כחובת סעודה:** יש לעיין בגדר חיוב ליתן משלוח מנות, אם הינו חיוב כחלק מחיוב הסעודה לשלוח לרעהו מנות לסעודת הפורים, או שהוא חיוב נוסף ביומא דפורים משום שמחת היום. ויש לדון בחקירה זו בזיקה בין החיובים, גם לשיטות שיש לשלוח מנה המכילה מידי דאכילה בדווקא.

הרמב"ם בהלכות מגילה פ"ב הט"ו כתב: 'כיצד חובת סעודה זו, שיאכל בשר ויתקן סעודה נאה... וכן חייב אדם לשלוח שתי מנות של בשר, או שני מיני תבשיל, או שני מיני אוכלין לחבירו שנאמר ומשלוח מנות איש לרעהו... ואם אין לו מחליף עם חברו זה שולח לזה סעודתו, וזה שולח לזה סעודתו, כדי לקיים ומשלוח מנות איש לרעהו'. בקונטרס מגילה לגר"ח טורצין בסי' יב למד מדכ"ל הרמב"ם את דין משלוח מנות לדין הסעודה כי חיוב משלוח זה הינו חלק מחיוב הסעודה, ומשו"ה מעוטי יכולת מחליפים סעודתם. כן כרך הרמב"ם שתי חובות אלו בהמשך שם הי"ז: 'מוטב לאדם להרבות במתנות אביונים מלהרבות בסעודתו ובשלוח מנות לרעיו', וכן נהג השו"ע בסי' תרצה ובסימן שכותרתו: 'דיני סעודת הפורים', סיים בדיני משלוח מנות. ולהכי סבר השפת אמת במגילה בדף ז': 'דכן היא המצוה כשרואה שיש לחבירו מין זה ששלח, ישלח לו מין אחר שאין לו', להשלים לרעהו את סעודת היום ולהרבות שמחתו. והתוס' יו"ט במגילה פ"א מ"ג כתב שיש ליתן משלוח מנות בזמן סעודה דווקא. והיות וחובת הסעודה נלמדה מדין שמחה, הרי שריבוי במשלוח מנות הוי כדין שמחה, כמבואר בגמ' במגילה בדף ד. כי מקדימין לקרות קודם השבת: 'מפני שעניניהם של עניים נשואות במקרא מגילה, אבל שמחה אינה נוהגת אלא בזמנה', הרי שחיוב משלוח מנות נכלל בדין השמחה. וכן באר הברכי יוסף בסי' תרפח ס"ק טו: 'אלמא משלוח מנות בהדי משתה ושמחה'. ומשו"ה נקט השו"ע בסי' תרצו סעי' ו בשם המהרי"ל: 'אבל אין שולחין לאבל כל י"ב חדש', שכן הוי שמחה.

השו"ע בסי' תרפח סעי' ו פסק כי כשחל ט"ו בשבת מקדימין את הקריאה לערב שבת, ואת הסעודה ביום ראשון, והמג"א שם בסק"י הביא משמיה דהמהרי"ל בן חביב סבר כי יש לקיים בשבת את הסעודה ואת המשלוח מנות: 'כי המנות הם מהסעודה'. הרי לן שהחשיב את המנות כחלק מהסעודה, וכ"כ החלקת יואב תניינא דף קב. והחזו"א בסי' קנה סק"ב סבר שיש ליתן משלוח מנות בערב שבת, כיון שאין לחלק ולנתק בין חיובי משלוח מנות למתנות לאביונים.

החת"ס בדרשות ח"א עמ' קצו בסוף דרשת תקס כתב שאם אין בידי המקבל כדי סעודתו, משלוח המנות שנותן לו מוגדר כמתנות לאביונים. הרי לן, לעולם המשלוח מנות לא יהיה גוף הסעודה, שכן אז תהא נתינה זו בגדר מתנות לאביונים. ואין ראייה אם תהיה

נתינה זו כהמשך הסעודה, או ללא זיקה לה. וראה במקראי קודש פורים סי' מב שהביא להקשות על כך מהגמ' במגילה בדף ז: 'רבי יהודה נשיאה שדר ליה לרבי אושעיא אטמא דעיגלא תלתא וגרבא דחמרא, שלח ליה קיימת בנו רבינו ומשלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים'. ובארו שהיה בידו להחליט ולהכריע אם יקיים משלוח מנות או מתנות לאביונים, אף שלא היה לו כדי סעודתו. ויישבו שם שכל עוד נמשכת המצווה, בידו לברך ולכוון מה מטרחה.

ואולי תלוי החיוב בגדר שם המצווה 'משלוח מנות'. השו"ע בס' תרצה סעי' ד כתב: 'חייב לשלוח לחבירו שתי מנות בשר', וציין הגר"א שם לדברי המשנה בביצה בדף יד: 'בית שמאי אומרים אין משלחין ביום טוב אלא מנות, ובית הלל אומרים משלחין בהמה חיה ועוף... אבל לא תבואה', ובאר רש"י שם בד"ה 'אלא מנות': 'דבר המוכן, ואינו עשוי להניחו למחר, כגון חתיכות בשר חתוכות לפני האורחים, וכן דגים'. הרי שיש ליתן מנות סעודת היום. וראה כן במנהגי המהרי"ל פורים: 'אמר מהר"י סג"ל שטוב לשלוח מנות פורים דוקא מיני מאכל או משתה, ודוקא בשר או דגים מבושלין, שכן משמע פ"ק דביצה דלבית שמאי לא מתקרי מנות בענין אחר'. לדברי הגר"א אלו, מדוייק האי שם החיובא 'משלוח מנות', שכן מנה הינה כדבארו התנאים סעודת היום, שאינו עשוי להניחו למחר. וכן באר המשך חכמה שמות פכ"ט פס' כו: 'והנפת אותו תנופה וכו' והיה לך למנה. הנה 'מנה' יקרא דבר המתוקן כל צרכו. כן במשלוח מנות צריך להיות מבושלין כל צרכן'. אולם האונקלוס והאבן עזרא שם בארו את הפסוק: 'ולקחת את החזה... והנפת אתו תנופה... והיה לך למנה', בביאור המילה 'למנה': 'לחלק'. הרי שמשלוח מנות הינו משלוח חלקים, ואין כאן גדר במהות המשלוח ומה מכיל (אמנם בין כה מחוייב לאכול את הקדשים רק ליום ולילה, וא"כ עשויה המנה לההוא יומא). ואפשר שלפיכך ראה הגר"א להביא את דברי רש"י בביצה, לבאר כי נאמרה הלכה בגדרי המשלוח.

הפרמ"ג בס' תרצב אש"א סק"א הביאו המשנ"ב שם סק"א כתב, שצריך להודיע לש"ץ לכוון ולהוציא את הרבים בברכת שהחיינו על מצוות משלוח מנות וכן על מתנות לאביונים: 'ויכוין להוציא משלוח מנות ומתנות לאביונים בברכת שהחיינו, ויודיע לש"ץ זה, דבעי כוונת שומע ומשמיע'. ובשיטת הרמב"ם והשו"ע שאין מברכין שהחיינו ביום, צ"ל שמכוונים כן בברכת הלילה, ותקשה, הכיצד מכוון לצאת יד"ח בטרם הגיע זמן חיובן, וראה ברא"ש בסוכה פ"ד סי' ג-ד וכן בקרבן נתנאל שם סק"צ שלא מהני ברכת זמן קודם זמן חיובא, וכן בריטב"א בסוכה מה: שמברכין בכל יום על הלולב שכן מפסקי לילות, ולא עולה ברכת יום לחבירו כשטרם הגיע זמן מצוותו, וכ"כ בשעה"צ בס' תרסב



סק"ד. צ"ל, שחיוב במשלוח מנות ומתנות לאביונים הינם כחלק מחובת סעודת היום, וכיון שחיובא דסעודה מתחיל קצת מהלילה, שפיר חשיב שהגיע זמן חיובן, ועולה לו ברכת שהחיינו על שאר מצוות היום.

ובדברים אלו יש לבאר פלוגתת הפוסקים ביכולת לשלוח מנות בלילה. הרמ"א בס"י תרצה סע"ד כתב: 'ויש לשלוח מנות ביום ולא בלילה'. והמשנ"ב שם ס"ק כב העיר על כך: 'אם לא שקיים המצוה דשילוח מנות לאיש אחד ומתנות לשני אביונים ביום, אין נ"מ במה שרוצה להוסיף עוד בלילה'. הרי לן שס"ל שאם קיים מכבר מצוותו ביום, ניתן להוסיף ולשלוח מנות בלילה, הגם שימי שמחה ומשתה נאמר רק על היום בלבד. ושמא צ"ל כי כל שניתן מחמת היום – יש לו ערך של משלוח מנות, והוי השלמת מצוותו, אך אינו זמנה להוסיף על קיום המצווה. אולם בביאור הגר"א שם באר על פסק הרמ"א, דמשום הנאמר 'ימי משתה ושמחה ומשלוח', למדו למעט לילה ממשלוח מנות. הרי דיומא דפורים הוא, ויכלו לקיים בו מצוות היום, והפסוק מיעט מלנהוג בו מצוות וחיובי היום. ולדבריו אין היתר ליתן משלוח מנות בלילה, שכן המשלוח מדיני השמחה ניתן, ורק בזמנה.

ובחקירתנו זאת, אפשר לבאר מחלוקת הפוסקים, בחיוב נתינת משלוח מנות בערים המסופקות. הביאור הלכה בס"י תרצה בד"ה 'או של' כתב בשם הפר"ח שבערי הספקות ישלחו מנות רק ביום י"ד באדר, שהוא פורים לרוב העולם. והפרמ"ג שם במש"ז סק"ה מאידך סבר, להשוות את מצוות היום גם בערים המסופקות, וליתן משלוחי מנות בשני הימים כחיוב קריאת המגילה. והנה אם ישנה זיקה בין חיובי היום, היה נכון להשוות את חיוב המשלוח לחיוב הסעודה, על כורחך, שסבר הביאור"ל שחיוב המשלוח מנות, חיוב בפנ"ע הוא.

## ברכה על המצווה

**אין ברכה על משלוח מנות:** יש לבאר מדוע לא מברכין על מצוות משלוח מנות, כשם שתיקנו ברכה על קריאת המגילה והדלקת נר חנוכה.

הפרמ"ג בס"י תרצב אש"א סק"א השווה מצווה זו למצוות הצדקה שאין מברכין עליה, שכן בעת הברכה אינו יודע אם המקבל יאות לקבל את המשלוח מידו. יסוד זה, שהיכולת לברך על המצווה מותנית בכך שקיומה יהא תלוי רק ביד מקיימה, ולא תלוי בזולתו, מצוי ברשב"א בתשובות ח"א סי' יח בשם ר' יוסף אבן פלט: 'וכן אין מברכין על מצוה

שאינה תלויה כולה ביד העושה. מפני שאפשר שלא יתרצה בה חברו ונמצא מעשה מתבטל. כגון מתנות עניים והלוואת הדלים ונתינת צדקה והענקה... וכן על ביקור חולים ותנחומי אבלים והבאת שלום בין אדם לחברו, מפני שהן תלויות ביד אחרים, דדילמא לא מקבלי מיניה, ובידם לעקור ממנו מצוה זו. וקשה ע"כ מפדיון הבן שמברכין למרות שתלויה מצווה זו בקבלת הכהן ובהסכמתו. ואכן ברשב"א שם כתב בדין הברכה על מצווה זו: 'אבל על פדיון הבן ועל הפרשת חלה ומעשרות מברך, מפני שאינו מברך על הנתינה אלא על ההפרשה ועל הפדיון שתלויין בו'.

בתוס' ישנים כתובות מ. בד"ה 'אי אמרה' סבר, וכן בארו הקצוה"ח בסי' צו סק"א והברכת שמואל יבמות ס"ג בשיטת הרשב"א, שרק כאשר בחוסר מוכנותו לקבל נעקרת המצווה מעיקרא – אין לברך. שכן אם אין העני חפץ בצדקה ולא הנצרך מעוניין בהלוואה, ליכא מצווה כלל, וכן אם האב מוחל ומסיר את בקשתו הראשונה, אין מצוות כיבוד אב בעשייתו. לעומת היכא שישנה מצווה גם בלא הסכמתו לקבל, אין בחוסר הוודאות שיקבל ממנו בכדי לעכב את הברכה. ובכך באר החת"ס באו"ח ס"ג נד מדוע מברכין על האירוסין, הגם שיתכן ותסרב האשה ולא תסכים לקבל את כסף הקידושין מיד המקדש, שכן: 'חוב שהטיל עליו הקב"ה להמציא לו אשה שתנישא לו, ולא הוי: 'מצווה שהיא לטובת חבירו, ואם ירצה חבירו שלא לקבל כאן טובה, אין כאן מצווה'. ומשו"ה יש לברך גם על משלוח מנות. אולם התומים בסי' צו סק"א הוכיח שהרא"ש בפ"ק דכתובות ס"י יב חולק על יסוד זה של הרשב"א, מכך שהקשה מדוע לא מברכין על האירוסין, הרי שהגם שאין כל המצווה בידו אין לגרוע מהיכולת לברך עליה.

בחידושי הרי"ם הו"מ בריש ס"י צו באר שמכיון שלא מבורר לן צורך העני, אין מברכין על הצדקה. לפי"ז היכא שידוע לן בבירור עפ"י נאמנים, יהא נכון לברך, וכן במצוות משלוח מנות שהכל ראויים לקבל ולקיים בהם מצווה זו, יהא צורך לברך על כך. ויתכן וכוונת דבריו, כדבאר החת"ס הנ"ל שהיכא שהמצווה לא מתקיימת בשלימות, אין מברכין עליה, ולכן אין מברכין על כתיבת ס"ת שכן אין אנו בקיאים בחסרות ויתירות, ואין מברכין על מינוי דיינים שמנא לן שחפץ ד' בהם ואין עדיפי מינייהו. ולפי"ז, יתכן ואין לברך גם על משלוח מנות שאיננו יודעים אם תתקיים תכליתו, לעורר אהבה ורעות.

סבי מו"ר הרב אהרן קלר זצ"ל הביא משמיה דרבו השרידי אש בחידושו למגילה ס"ט ט כי עיקרה של המצווה הינה להרבות אהבה ורעות, ואם יברך על מצוותה בטרם יתן ביד חברו, 'אשר קדשנו במצוותיו וציונו', לא יבטא שנתינה זו נעשית מתוך אהבה ורעות, אלא כמצווה דרמי עליה.

מהר"ץ חיות במגילה ב"דף ז. הביא בשם חכם אחד שיישב כי דין זה הינו מנהג נביאים ולא דין, ועל כן אין מברכין עליו. אולם דחהו, שכן נפסק שהוא חיוב ודין. ועל כן השיב, שיוצאים בברכת הנס שעל המגילה על יתר מצוות היום.

ואחי הרב צבי יהודה שליט"א יישב שכל מצווה שלא ניכר מעשה המצווה, אין לברך עליה. וכיון שמעשים בכל יום ששולח איש לרעהו מיני אוכלין, לא ניכר מעשה המצווה ואין לברך על כך. וכן הוא פשט דברי המג"א בס"ת תרצב סק"א: 'ונ"ל דמי שאין לו מגילה לא יברך שהחיינו על משלוח מנות וסעודה, דזהו דבר הנהוג בכל יום ובכל שבת וי"ט. דהא לא תקנו כלל ברכה עליהם'. ואפשר שזהו שורש טעמו של הרמב"ם הלכות ברכות פ"א ה"ב שסבר שיש לברך רק על מצווה שבין אדם למקום: 'כל מצות עשה שבין אדם למקום... מברך עליה', ולאפוקי ממצווה שהינה בין אדם לחבירו, ובכסף משנה שם באר שמשו"ה אין מברכין על הצדקה.

## הלכות המשלוח

**אם דרושה קבלת המקבל לקיום מצוות משלוח מנות:** הרמ"א בס"ת תרצב סע"ד פסק: 'אם שולח מנות לרעהו והוא אינו רוצה לקבלם, או מוחל לו, יצא'. והפר"ח שם בסופו הקשה: 'תימה, דזה מניין לו'. ובקרבן נתנאל במגילה ס"ז ז"ס ק"ט הוכיח שאמירת התקבלתי הינה כקבלת הדבר מהגמ' בנדרים ב"דף סג, שיכול להתיר נדרו שלא עפ"י חכם ולומר הריני כאילו התקבלתי, הרי שחשיב שקיבל את המשלוח באומרו התקבלתי. והחת"ס בס"ת קצו שדי נרגא בכך, עפ"י דברי הר"ן שם שלא מהני התקבלתי היכא שלא מכוון הנותן לכבוד המקבל. ובאר החת"ס, שנחלקו בטעמי הדין, ודברי הרמ"א מכוונים לדברי 'מנות הלוי' ועיקר התקנה נועדה להרבות שלום ורעות, ושפיר השיג מעלה זו כשהציע לפני רעהו את משלוח המנות. ברם הפר"ח הבין כדברי תרוה"ד שעיקר המצווה נועדה ליתן לרעהו סעודתו, ומשמאן לקבלה, לא קיים את יעוד מצוותו, ולכך תמה שלא יוצא יד"ח בנתינה זו.

הפרמ"ג בס"ת תרצב אש"א סק"א באר שחיוב במתנה זו הריהו כצדקה שמנ"ל שהמקבל יקבלנה. הרי שביסוד החיוב מונח הצד שדרוש שהמקבל יאות לקבלה.

בבנין ציון ס"ו מד דייק מלשון המצווה על גדרה, וכיון שנאמר 'משלוח' מנות, יש ללמוד שעיקר המצווה במשלוח ולא בקבלת המקבל, לאפוקי ממצות מתנות לאביונים שעיקר הקפידא בקבלת העני.

המהר"ם שיק בסי' רמ נקט שהמשלח יצא יד"ח גם אם המקבל לא מעונין במתנתו מחמת תיגרא, שכן עיקר התקנה הינה שישלח ויראה חיבתו לחבירו. ובפלא יועץ פורים כתב כי טוב יותר לשלוח מנות למאן דקפיד עליה, כדי להרבות שלום וריעות עימו. הרי אף שאפשר שלא יתפייס רעהו לקבל את גילוי חיבתו, עיקר החיוב שהנותן יראה חיבתו, גם אם לא תישא תוצאה מיידית. ואתי שפיר שכתב השדי חמד אסיפת דינים פורים סי' ו שאף אם נגנב המשלוח ואבד משהניח אותו בפתן ביתו, יצא בו יד"ח.

אף אי נימא שיש צורך שיגיע לידי הזולת משלוח, יש לדון אם יש בקבלת אדם חשוב כמעשה נתינה, שכן במסכת קידושין בדף ז. מבואר שקבלת חשוב נחשבת כנתינה. ושמא י"ל דאי נימא שמהני לומר התקבלתי, משמע שלא דרוש ריבוי ממון בדווקא ואף מהני קבלת חשוב כנתינה. אך למ"ד שלא מהני לומר התקבלתי, אף קבלת חשוב לא מהני בלא ריבוי ממון ומתנה ממש.

**'איש לרעהו' – נתינת משלוח לרבו: יש לעיין ביסוד החיוב שהוזכר בפסוק,**  
אם יצא ללמדנו דין שיש ליתן לרעהו בדווקא.

השפת אמת במגילה בדף ז: כתב שאין לשלוח לגדול ממנו משלוח מנות, משום שלא חשיב 'רעהו', אלא רק לאחר שהגדול שלח לו והחשיבו כ'רעהו', רשאי לשלוח לו. ולמד זאת מכך שאיתא שם: 'רבה שדר ליה למרי בר מר' בתחילה, והבין השפת אמת, שרב מרי היה בנו של רבה ולא הקדים לשלוח לאביו, שכן בעי שישלח הגדול להקטן מקודם: 'והטעם דלא ליחשבי' כמו רעהו וחבירו, רק כשהגדול שולח לו וחושבו לרעהו הדר משלח ליה'. ויש לבאר שהמשלוח מנות לא נועד לכבוד ולתפארת, ולכבד את רבו, אלא להרבות אהבה ורעות בין איש לרעהו, ולכך רק אחר שהחשיב הגדול את קירבתם כ'רעהו', רשאי להשיב ולשלוח לו מנותיו.

וראיה יש להביא ליסוד זה מהירושלמי במגילה פ"א ה"ד שנאמר שם: 'רבי יודן נשייא שלח לרבי הושעיה רבה חדא עטם וחד לגין דחמר, שלח ואמר ליה, קיימת בנו ומתנות לאביונים. חזר ושלח ליה חד עוגל וחד גרב דחמר, שלח ואמר ליה, קיימת בנו ומשלוח מנות איש לרעהו'. הר"ח והריטב"א במגילה בדף ז. בארו שר' יהודה הנשיא שלח בשנית לר' אושעיה, אך הטורי אבן שם הבין כי ר' אושעיה שלח את המשלוח השני לר' יהודה הנשיא. ותקשה מדוע לא הקדים התלמיד, ר' הושעיה לשלוח לרבו מצוות היום. על כורחך שאין לקטן לשלוח לגדול ממנו ולהחשיבו לרעהו, אלא רק לאחר שהגדול שלח לו והראה כי הינו בכלל רעהו.

אולם בלקט יושר פורים כתב להדיא: 'צריך לשלוח מנות לחבירו וכ"ש לרבו'. ולשיטתיה דרביה אזיל, שתלמידו של התרוה"ד הוא, שס"ל שנועד המשלוח לצורכי הסעודה ואינו ביטוי לאחוה וריעות, ואין בשליחתו לרבו השוואתו לרעהו, ושפיר ישלח לרבו ויכבדנו. ולדבריו, אין 'רעהו' מתפרש כהוראת חברות, אלא כנתינה לזולת. וכן נראה שהבין הדברי מלכיאל ח"ה בס"י רלו שסבר שניתן ליתן לרבו משלוח מנות גם בשנת אבלו, משום דהוי כתשלום חוב, וכדבר האבד הוא.

**לקיים משלוח מנות אחר הסעודה:** הלבוש ס"י תרצה סק"ד כתב: 'ויש לשלוח מנות ביום בזמן חובת הסעודה, ולא בלילה'. מיעט דווקא את הלילה שאינו ראוי לזמן סעודה, אך בזמן חיוב הסעודה רשאי לשלוח מנות, אף לאחר שסעד, שכן בידו לאכול את מנותיו.

בשדי חמד אסיפת דינים מערכת פורים ס"י ו הביא שהסתפקו אם נאנס ולא נתן משלוח מנות ומתנות לאביונים ביוםא דפורים אם חייב להשלים במוצאי היום שממון עניים הוא, או שעבר היום ובטל חיובו. ובגליוני הש"ס ירושלמי בברכות אות נד סבר לעניין תפילה שאם מתחיל בזמן ומאריך אחר שכבר עבר הזמן, יוצא יד"ח ואזלינן בתר תחילתה. ויש להקיש ממנו להכא, ואם עדיין אוכלין אחר שחשיכה, ניתן לקיים בהם עדיין משלוח מנות.

התוס' יו"ט במגילה פ"א מ"ג כתב שיש ליתן משלוח מנות בזמן סעודה. שכן אף שיוצא יד"ח במקרא מגילה ובנתינת מתנות לאביונים בימי הכניסה: 'אבל משלוח מנות אינו אלא בזמן סעודה, דמנות מידי דמיכל הוא. והרי"ף הביא ירושלמי דסעודת פורים לא מקדימין'.

השו"ע בס"י תרפח סע"ו פסק כי כשחל ט"ו בשבת מקדימין את הקריאה לערב שבת, ואת הסעודה דוחים ליום ראשון, והמג"א שם בסק"י הביא משמיה דהמהרי"ל בן חביב שסבר שיש לקיים בשבת את הסעודה ואת המשלוח מנות: 'כי המנות הם מהסעודה'. נראה שנחלקו בחקירתנו אם יש לכרוך את החיובים כאחד, או שאף אם ישנה זיקה ביניהם, מ"מ ניתן לקיימם בנפרד.

בשו"ת משנה הלכות ה"ז ס"י צב הראה פנים לומר שיש עדיפות לשלוח דווקא אחר סעודתו, דומיא דמתנות שקיבלה אסתר אחר הסעודה: 'דהב"ח והא"ר כתבו הטעם של משלוח מנות הוא נגד שתי מנות שנתן אחשורוש לאסתר, אחד בית המן ואחד הטבעת... ומעתה, לפמ"ש השל"ה דלכן יש להקדים סעודת פורים בהשכמה כיון שהיא זכר לסעודת אסתר שעשתה בשחרית, וכיון דמשלוח מנות היא נגד מה שנתן לה

אחשוּרוֹשׁ בֵּית הַמֶּזֶן וְהַטְּבַעַת, וְזֶה הִיָּה לְאַחַר הַסְּעוּדָה. א"כ כְּמוֹ דְּבַסְעוּדָה כִּיּוֹן שֶׁהוּא זָכַר לַסְּעוּדָת אַסְתֵּר, בְּעֵי דוּגְמָא דְּסְעוּדָה לְהַקְדִּימָה בְּזִמְנָן הַסְּעוּדָה, א"כ הַכ"נ לְעֵינֵי שְׁלוּחַ מִנּוֹת בְּעֵינֵי לְאַחַר אַחַר הַסְּעוּדָה דּוּקָא, שִׁיָּה דוּגְמַת דְּמִנּוֹת אַסְתֵּר שֶׁהִיוּ אַחַר הַסְּעוּדָה'.

## מְשֻׁלּוּחַ מִנּוֹת עַל יְדֵי שְׁלִיחַ

**חִיּוּב לְשֻׁלּוּחַ מִנּוֹתָיו עַל יְדֵי שְׁלִיחַ:** בְּשׁו"ת בְּנִינֵי צִיּוֹן בְּס"י מֵד לְמַד מִלְשׁוֹן הַמִּקְרָא 'מְשֻׁלּוּחַ מִנּוֹת', שִׁישׁ לְשַׁגֵּר אֶת מְשֻׁלּוּחַ הַמִּנּוֹת ע"י שְׁלִיחַ בְּדוּקָא, וְלֹא יִקְיִים מִצְוֹתָיו בְּעֵצְמוֹ, הַבִּיָּאוֹ הַמְּשֻׁנָּב בְּס"י תְּרַצָּה ס"ק יח. וְכֵן הַבִּיָּא הַשְּׂדֵי חֲמֵד מֵעֵרַכְת פּוּרִים ס"ו מִשְׁמִיָּה דִּהִיפָה לְלֵב שְׁאִין בְּכַךְ דִּינָא שְׁמִצְוֹה בּוּ יוֹתֵר מִבְּשֻׁלּוּחוֹ, שְׂכַךְ תּוֹקֵן מֵעִיקְרָא. וּבְגַמ' בְּמַגִּילָה בְּדָף ז': הוּבָא שְׂרַבְהָ שְׁלַח אֶת מְשֻׁלּוּחוֹ בִּיד אַבִּי, וְלֹא נִתְּנוּ בְּעֵצְמוֹ. בְּהַלִּיכּוֹת שְׁלֵמָה פּוּרִים עִמ' שְׁלוֹ הַעֲרָה 44 הַבִּיָּא מִשְׁמִיָּה דִּהַמְקַנָּה ח"ב ו'. שֶׁהַחַת"ס אָמַר בְּשֵׁם חוֹתְנֵי הַרְעֵק"א שֶׁחָקֵר בְּדִין שְׁלִיחַ בְּמְשֻׁלּוּחַ מִנּוֹת, וְהַשִּׁיב שְׁלֹא בְּעֵינֵי שְׁלִיחוֹת מִמֶּשׁ. אֲךְ דְּבַכֵּר אַבְרָהָם ח"א בְּס"י יג סִבֵּר שְׁלֵמֵרוֹת שְׂכַן בְּעֵינֵי שְׁלִיחַ מִמֶּשׁ, מ"מ קִטָּן מֵהֵנִי. וְצ"ב בְּטַעֲמִיָּהוּ.

וּבַכֵּף הַחַיִּים בְּס"י תְּרַצָּה ס"ק מא דַּחָה דְּקִדּוּק זֶה מִלְשׁוֹן הַכְּתוּב, כִּיּוֹן שְׁמִצְאָנוּ בְּכַמָּה דּוֹכְתִיָּה שְׁנֹזְכֵר לְשׁוֹן שְׁלִיחוֹת הַגֵּם שְׁלֹא נַעֲשֶׂה ע"י שְׁלִיחַ, כְּגוֹן וִישְׁלַח אַבְרָהָם אֶת יְדוֹ, וְכִי תִשְׁלַחְנוּ חוֹפְשֵׁי מַעֲמָךְ. וְכֵן סִבֵּר הַפְּרָמ"ג בְּס"י תְּרַצָּה מִשְׁבַּצ"ז ס"ה, שְׁלִשׁוֹן שִׁלּוּחַ לְאוֹ דּוּקָא. וּמַחְלֻקְתֵם טַעוֹנָה בִּיאוֹר.

בְּשׁו"ת יְהוּדָה יַעֲלָה או"ח בְּס"י רז הַעֲלָה שִׁישׁ יוֹתֵר חֲשִׁיבוֹת וְכַבּוּד לְשֻׁלּוּחַ ע"י שְׁלוּחוֹ, וְאִין צְרִיךְ לְדִין שְׁלִיחוֹת בְּנִתְיָנָה זו. וִי"ל שְׁדִין זֶה תְּלִיא בְּטַעֲמֵי הַמִּצְוֹה, אִם לְהַעֲדִיף לַעֲשׂוֹת אֶת הַמִּצְוֹה בְּעֵצְמוֹ בְּגוֹפּוֹ, אוֹ ע"י שְׁלִיחַ. שְׂכַן לְתַרוּה"ד שְׁנוּעַד הַמְּשֻׁלּוּחַ לִיתֵן צְרִיכֵי סְעוּדָתוֹ, אִין מַעֲלִיּוֹתָא בְּנִתְיָנָה ע"י שְׁלִיחַ, בְּרַם לְטַעַם הַמִּנּוֹת הַלּוֹי יֵשׁ מִשְׁמַעוֹת לְאוֹפֵן הַנִּתְיָנָה שֶׁתַּעֲשֶׂה בְּכַבּוּד יוֹתֵר, שְׂכַן יַעוּד הַמְּשֻׁלּוּחַ לְקַרֵּב לְבַבּוֹת, וְלַהֲבִיעַ רַגְשֵׁי אַחֲוּוּהַ שְׂרוּחַשׁ לְרַעְהוֹ, וִישׁ לְשַׁגֵּר אֶת מְשֻׁלּוּחוֹ בְּאוֹפּוֹ נְכַבֵּד בִּיּוֹתֵר. וְאַכְתִּי נַחֲלֵקְנוּ אִם הַכִּיבוּד נַעֲשֶׂה בְּשִׁיגוּר הַמְּשֻׁלּוּחַ ע"י שְׁלִיחַ, אוֹ כֹּל שְׁמִלִּיכוֹ בִּיד מְקוֹרְבֵיו, וּבְכַךְ תְּרַבְהָ הַשְּׂמִחָה הַשְּׁלוֹם וְהַאֲחֻוּהַ.

## משלוח מנות בדברי תורה

שליחת ספרים ודברי תורה כמשלוח מנות: במשנה הלכות חלק ד סי' צא דן באפשרות שליחת דברי תורה כמשלוח מנות ולצאת בכך יד"ח.

בתחילה סבר לומר שמילתא תליא במחלוקת טעמי המצווה, שלתרוה"ד יש לשלוח דברי מאכל בדווקא ולא תשורות שונות, אולם לטעם המנות הלוי ניתן לשגר כל דבר שיהא בו כדי להרבות בשלום ואחוהו בינו לרעהו, ואדרבה, במתנה רוחנית ישנה הנאה, תענוג וקורת רוח יותר מאשר במשלוח מנה גשמית.

אולם בסוף הראה פנים, שאף לתרוה"ד אפשר לקיים מצוותו בהנאה רוחנית, כ"ש מהנאה גשמית, שכן גדול המחטיאו יותר ממהורגו, וכן להיפך. וסימוכין לכך הביא, מהסומכים על דברי תורה כתחליף לסעודה שלישית, הרי שחשיבי ד"ת כמאכלו של אדם. וכן לא גרע משלוח זה יותר מהאומר התקבלתי, שהרמ"א בס"י תרצה סעי' ד פסק שמהני הגם לא קיבל דבר, שכן העיקר הוא הקורת רוח שביטא הנותן. ומטעם זה סברה הגמ' בפסחים בדף קט. שנשים שמחות בראוי להם, בבגדים צבעונים ולא בבשר ויין כגברים, הרי לן שאין השמחה רק במילי דאכילה. ובדברי יציב בהשמטות בס"י סה סק"ד למד זאת מדברי הדעת קדושים שאמירת תהילים מהווה כתחליף לפת שחרית, והביא שמצאנו שגם רווח רוחני משמח כאכילה, כמתענה בשבת והוא תענוג לו, ואף אי נימא דלא הוי כשמחה, הרי שדברי תורה ודאי משמחי לב.

וראה בהנהגתו של הרמ"א בהקדמתו לספרו מחיר יין על המגילה שכתב: 'הייתי בתוך הגולה, מקום שאין תאינה וגפן, וכמעט מים אין לשתות כי אם בתחבולה... ולא יכולנו לקיים ימי הפורים במשתה ושמחה, להסיר יגון ואנחה – אמרתי אקומה ואשמח במפעלי, אף חכמתי עמדה לי, כי פקודי ד' ישרים משמחי לב... ונתתי לבי לתור ולדרוש כוונת המגילה'. הרי שקיים מצוות היום של שמחה בדברי תורה.

והקשה על כך במשנה הלכות שם מכך שאביי בר אבין ור' חנינא בר אבין נדרשו להחליף סעודתן כמשלוח מנות, ואכלו כל שנה אצל השני, והב"י הקשה כיצד יצא המתארח באותה שנה ידי מצוותו. הרי לן שלא הסתפקו אמוראים אלו בשליחת דברי תורה. וכן הקשה מלשון הרמב"ם והשו"ע שנקטו בלשונם שיש לשלוח מנות מאכל או בשר. וכן עיקר קירוב הדעת וההצלה נעשתה ע"י המאכל, ולכן יש לשלוח מידי דאכילה.

וכן פסק בתרומת הדשן בס"י קיא להדיא שדרוש ליתן במשלוח המנות דברי מאכל לצורך סעודתו, ולא שאר מילי. וכן להדיא הצריך במנהגי המהרי"ל פורים שיהיו מנות

מאכל מוכנות לאכילה מיידית: 'אמר מהר"י סג"ל שטוב לשלוח מנות פורים דוקא מיני מאכל או משתה, ודוקא בשר או דגים מבושלין, שכן משמע פ"ק דביצה דלבית שמאי לא מתקרי מנות בענין אחר'. וכ"כ האור שמח בהל' מגילה פ"ב הט"ז שיש ליתן דוקא מידי דמאכל או מעות שקונים בהם אוכל, וכך צורת התקנה דומיא דמעשר שני, ואין ליתן תשורות שונות לצאת יד"ח. וכן סבר בהעמק שאלה בשאלתא סו סק"ט שמשלוח מנות צריך להיות מידי שראוי לאכילה ומבושל, או מעות אם ניתן לקנות באותו יום צרכי סעודה, וכ"כ הלבוש בסי' תרצה סק"ד.

אולם מצאנו שגדולי רבותינו שלחו דברי תורתם כמשלוח מנות, יש שנקלעו לאילוץ ואונס זה, אך לא נתבאר בכולם אם סמכו רק על משלוח זה בלבד לקיום מצות היום, או שנוסף הוא על מצוותם. הר"ש אלקבץ מעיד בהקדמתו על מנות הלוי שנתן לחותנו ספרו כמשלוח מנות, מחוסר כל: 'על משכבי בלילות אשיחה עם לבבי, על פניו אעבור כח טובי ותשורה אין להביא'. וכן הרמ"א הביא את חיבורו 'מחיר יין' לאביו מחוסר מזון: 'שלחתי בימי הפורים למנה, לאבי ישראל ראש עדת מי מנה'. ור' יהודה אסאד אר"ח בסי' רו: 'ויקבל ממנו פאר רו"מ חידוש זה במקום משלוח מנות איש לרעהו'. אולם לכשתדייק, יש ללמוד מהנהגתם ששיגרו את חיבורם ומנות חידושיהם, ולא שלחו מחיבורי זולתם. ואפשר, שמתוך חדות וחייבת תורתם שכיוונו וחידשו אות בתורה, נהגו כן, ולא בכל משלוח חידוש מאוצר משמחי לב.